

Rahman ve Rahim olan Allah'in adıyla

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları / 725
Cep Kitapları / 87
Sorunlarımız Sorumluluklarımız Serisi - 11

Yayın Yönetmeni: Dr. Yüksel Salman
Editör: Dr. Ömer Menekşe
Koordinasyon: Dr. Hafsa Fidan
Tashih: Ömer Çetinkaya

Grafik & Tasarım

RIHTİM Ajans Tel: (0312) 418 16 23

Baskı

Saray Matb. Kağ. Kırt. Tic. ve San. A.Ş. / (0) 312 527 28 90

3. Baskı, Haziran 2011

2011-06-Y-0003-725

ISBN 978 -975-19-4296-8

Sertifika No: 12930

© Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A
Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 295 72 93 - 94
Faks: (0312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış

Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0312) 295 71 53 - 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

21. Yüzyıl Türkiye'sinde HURAFELER

Dr. Kıyasettin KOÇOĞLU

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

*Bu eser, Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 13/03/2008 tarih
ve 27 sayılı kararıyla basılmıştır.*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ • 7

GİRİŞ • 11

I- HURAFENİN KAYNAKLARI • 13

1. Önceki Dinler ve Kùltürler • 14

2. Cehalet • 18

3. Eşyanın Tabiatının ve Bazı Tabiat Olaylarının
Mahiyetinin Bilinmemesi • 20

4. Mevzu Hadisler • 21

5. Psikolojik Sebepler • 22

6. Batıl İnanç ve Hurafeleri Konu Edinen Yayınlar • 22

7. Cin, Peri ve Dev İnanç • 23

8. Taassup ve Taklit • 25

9. Kadınlar Hakkındaki Yanlış Anlayış ve Uygulamalar • 27

10. Maneviyat Zayıflığı ve Kolaycılık • 28

II. 21. YÜZYIL'DA ÜLKEMİZDE HURAFELERİN YAYGIN OLDUĞU ALANLAR • 29

1. AİLE • 30

2. UĞUR - UĞURSUZLUK • 32

a. Hayvanlar • 32

b. Günler ve Geceler • 33

c. Diğer Uğurlu / Uğursuz Sayılan Şeyler • 34

3. CENAZE • 35
4. ŞİFA • 36
5. TÜRBE - YATIR • 37
6. HIDRELLEZ • 38
7. BAHT AÇILMASI • 39
8. NAMAZ • 39
9. NAZAR • 39
10. ADAK - KURBAN • 41
11. MİSAFİR • 41
12. SİHİR - BÜYÜ - FAL - MUSKA • 41
13. AY ve GÜNEŞ TUTULMASI • 42
DEĞERLENDİRME • 43
 III. İSLÂM'IN HURAFELERE BAKIŞI • 43
1- Kur'an-ı Kerim'in Hurafeleri Reddi • 43
2- Hadislerle Hurafelerin Reddi • 48
 IV. HURAFELERLE MÜCADELE • 51
SONUÇ • 52

ÖNSÖZ

İnsan, toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Toplu hâlde yaşayan insanlar arasında huzur ve mutluluğun sağlanabilmesi için bireylerin, hak ve yükümlülüklerini bilmeleri ve sorumluluk bilinci içerisinde bunun gereğini yerine getirmeleri gerekir. Sorumluluk bilinci önce kişinin kendisine karşı sorumluluğu ile başlamaktadır. Kendisine karşı sorumluluğunu bilen insan, ailesi ve topluma karşı olan sorumluluğunu da yerine getirebilir.

“İnsanoğlu kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?” (Kıyâme, 75/36) âyeti, insanın sorumluluk sahibi bir varlık olduğunu belirtmekte, *“Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz.”* (Tekâsür, 102/8) âyeti de kendisine başta akıl olmak üzere verilen sayısız nimetlere karşılık insanın da, gücü nispetinde yerine getirmek zorunda olduğu belli yükümlülükleri olduğunu ifade etmektedir.

Toplumlari derinden sarsan sayısız sorunun yaşandığı günümüz dünyasında, insanlık onuruna yakışır aydınlık geleceğin inşası için hepimize sorumluluklar düşmektedir. Zira içinde yaşadığımız dünyada insanlık olarak birçok sorunla karşı karşıyayız.

Dünya genelinde insanlığın geleceğini tehdit eden açlık, fakirlik, işsizlik, çevre kirliliği, doğal afetler, sosyal adaletsizlik, fırsat eşitsizliği, ahlâkî çöküntü, manevî kirlenme, madde bağımlılığı, inançsızlık, zulüm, yolsuzluk, yetersiz sağlık koşulları, eğitim ve hukuk alanında karşılaşılan sorunlar, tarihî ve kültürel değerlerin yok edilmesi ve benzeri

problemlerin yanı sıra insanlar arasındaki diyalog, hoşgörü ve tolerans eksikliği, farklılıklara karşı tahammülsüzlük ve farklılıklarla barış içinde bir arada yaşama konusunda yaşanan şiddet ve terör gibi sorunlarla iç içeyiz.

Bu sorunlar yalnızca bir yöreyi, bölgeyi ya da halkı değil küresel anlamda bütün insanları şu ya da bu şekilde etkilemekte ve ilgilendirmekte, bu sorunların üstesinden gelebilecek toplumlar arası/uluslararası kalıcı çözüm yolları aranmaktadır.

Aslında bütün bu toplumsal sorunların başında sahip olduğumuz değerleri fark edememek ve bu değerleri hayata geçirememek yatmaktadır. Bu itibarla değerlerimizi fark etmek ve o değerleri bir davranış bilincine ve yaşayan bir değer hâline getirebilmek son derece önemlidir. Hiç şüphesiz sahip olduğumuz en önemli değer de inanç ve öğretileriyle 14 asırdır insanlığı aydınlatan bir ışık kaynağı olan yüce dinimiz İslâm'dır.

Bugün, insan potansiyelini geliştirme adına ortaya çıkan psikoterapi yöntemlerinden, ekolojik sorunlara ve uyuşturucu ile mücadeleye varıncaya kadar belki de tüm dünya toplumları, dinin müdahalesine, katkısına, daha açıkçası “kutsal” a ihtiyaç duymaktadır. Ve İslâm çağdaşlık adına bu katkıyı sağlayabilecek, çağdaş dünya için yeni dinî formlar üretebilecek dinamik bir dindir.

Bu itibarla yüce dinimizin emir ve tavsiye ettiği paylaşma ve yardımlaşma gibi prensiplere kulak verip, birbirimize karşı yerine getirmemiz gereken birtakım görev ve sorumlulukların bilincinde olarak, omuz omuza vermeli, hayatı acı ve tatlısıyla paylaşmalı, daha yaşanabilir kılmalı, sosyal yar-

dımlaşma ve paylaşmayı temel alan bir hayat tarzını sürdürmeli, mutlu ve huzurlu yarınlara hep birlikte kavuşmalıyız.

Diyanet İşleri Başkanlığımız, üstlendiği yasal görevin sınırları içinde kalarak günümüz insanının dinî talep ve ihtiyaçlarını karşılamayı, toplumsal huzur ve bütünleşmeyi sağlamayı bir sorumluluk olarak kabul etmektedir. Toplumun manevî hayatını olumsuz yönde etkileyen aile içi sorunlar, toplumun neredeyse her bir katmanında farklı şekillerde tezahür eden şiddet, töre cinayetleri, insan hakları ihlalleri, çevreye karşı ilgisizlik, kötü ve zararlı alışkanlıklar gibi ortak duyarlılık ve çözüm gerektiren sosyal konularda dinî bilgi açısından topluma rehberlik etmeyi, bu alanda varsa yanlış dinî anlayışları gidermeyi, bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yürüten ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hareket etmeyi bir görev bilmektedir. Birlikte ve barış içinde yaşadığımız, birbirimize insan olarak saygı ve sevgi duyduğumuz bir dünyayı inşaada yüce dinimizin kalıcı öğretisini yapı taşı kılmayı hedeflemektedir.

Bu amaç doğrultusunda hazırlanan “Sorunlarımız ve Sorumluluklarımız” adlı bu seri, çağdaş sorunların yakıcılığını, bugünün dünyasını göz önüne alarak, dinin asıllarından özgür düşünceyle ürettiğimiz, inanç ve ahlâkla bütünleşen sahih bilgiyle aşabileceğimizi, sağlıklı bir din algısının ve gündelik hayata yön veren bir maneviyatın topluma ne derece huzur ve sükûnet sağlayabileceğini göstermektedir.

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Giriş

Mantıkî tabanı olmayan, gerçek hayatla ilişkisi bulunmayan pek çok inanç ve uygulamalara hemen bütün toplumlarda rastlamak mümkündür. Bilgisizlik, yalnızlık, çaresizlik, zorda kalmışlık, korku, üzüntü, hastalık, sıkıntı ve felaketler, umut ve benzeri sebepler, isteyerek ya da farkında olmayarak insanları hurafelerin tuznağına itmiştir. Sadece eski toplumlarda değil, günümüzün modern toplumlarında bile hâlen pek çok hurafe, gündelik yaşamın hemen her kesitinde etkisini sürdürmektedir.

İslâm dini, başlangıçtan itibaren sahih bilgiye dayalı dindarlığı benimseyerek, akıl ve mantık ilkeleriyle bağdaşmayan, dinin özüne ters düşen ve dine sonradan sokulmaya çalışılan her türlü yanlış inanış ve uygulamalarla mücadele etmiştir.

İslâmiyet daha başlangıçta, gönderildiği toplumu şirk unsurundan temizlemeyi hedeflemiş, akl-ı selimi, doğru ve sahih bilgiyi esas almıştır.

İnsanlığa doğru inanç ve örnek yaşantı konusunda rehberlik etmek üzere gönderilen bütün kutlu elçiler, insanları şirk, nifak ve batıl inanışlardan arındırma ve tevhid inancını yerleştirme gayreti içinde olmuşlardır.

Kişinin hayatta karşılaştığı felâketler karşısında ona ümit, teselli ve güven kaynağı olan din; bir taraftan toplumda adalet, doğruluk, paylaşım, yardımlaşma ve dayanışma, barış ve hoşgörü gibi erdemleri egemen kılmaya çalışırken, diğer yandan da kötülüklerden uzaklaşmayı, kendisi için istediğini diğer insanlar için de istemeyi öğütler. Bilginin yol göstericiliğine ve rasyonel düşünceye büyük önem verir. Bu sebeple gerek inanç gerekse yaşantı alanında dinin gösterdiği doğru ve sahih bilginin yol göstericiliğine ihtiyaç vardır.

Sahihi bilgi; hurafelerle, yanlışlarla ve cehaletle mücadele etmek demektir. Zira bilgisizlik, batıl inanışların, mesnetsiz yorumlar ve çarpık anlayışların düşünce dünyamızda kök salmasına zemin hazırlamakta, sağlıklı bir dindarlığın oluşmasına engel olmaktadır. Bilgi, İslâm geleneğinde daima otorite kabul edilen, duygu ve

davranışları yöneten, toplumda istikrarı koruyan bir eksen; bilinçli ya da bilinçsiz dine sonradan sokulmaya çalışılan yanlış telâkkilere karşı, koruyucu bir güç olmuştur.

İslâm geleneğinde bidat, hurafe, istismar ve taassupla mücadeleleri de hep din bilginleri yürütmüşlerdir. Çünkü dinî bilgi özünde böyle bir mücadeleyi içerir. Dolayısıyla Başkanlığımız, inanç, düşünce ve sosyal hayatımızı etkileyen hurafeler konusuna önem vermiş, toplumu din konusunda ana kaynaklara dayalı doğru bilgi ile aydınlatmayı, dinimizin yasakladığı hurafelerin inançlarımıza karışmaması için gerekli tedbirleri almayı bir sorumluluk kabul etmiştir.

I. Hurafenin Kaynakları

Hurafe; bilim ve mantık açısından temeli olmayan bazı telâkki, düşünce ve uygulamaların din adına ileri sürülmesi veya benimsenmesidir. Diğer bir ifade ile geçmiş toplumlara ait batıl inançların dinin hükümleri arasına taşınması veya akl-ı selim, çağdaş bilimin verileri ve sahih dinî anlayışa aykırı inanç, düşünce, kanaat ve davranışların toplumda kabul edilmesine çalışılmasıdır. (Bk. V. Örnek, *Etnoloji Sözlüğü*, 1971, s. 42; O. Hançerlioğlu, *İnanç Sözlüğü*, 1975, s. 109)

Modern araştırmalar, hurafelerin insanlar tarafından rasgele ortaya atılan ve tek bir sebebe

bağlı olan, tesadüfî birtakım inanç ve âdetler olmadığını ortaya koymaktadır.

Hurafeler, genellikle ürünü oldukları toplumun dünya görüşünü, sosyal yapısını, teşkilatlanmasını, ahlâk ve değer yargılarını izah ve temsil ederler.

Hurafeler, uzun bir geçmişi olan ve pek çok faktörün etkisiyle teşekkül etmiş, sosyal, dinî, insanî arka plânı olan kabullerdir.

1. Önceki Dinler ve Kùltürler

İslâm dini, ortaya çıktığı andan itibaren çok hızlı bir gelişme göstererek kısa denilecek bir süreçte üç kıtaya hâkim olmuş, pek çok alanda farklı din ve kùltürle karşılaşmıştır. Gittiği yerlere kendi inanç ve kùltürünü götüren Müslümanlar, aynı coğrafi ve sosyal ortamı paylaşan diğer din ve kùltür mensuplarından da etkilenmiştir.

Farklı din ve kùltürlerden Müslüman olanlar da doğal olarak eski inanç ve kùltürlerini tamamen yok edememiş /etmemiş, İslâm inanç yapısıyla çatışmayan eski dinlerine ait gelenek, görenek ve törenlerini yaşatmaya devam etmişlerdir. Bu kişilerin eski bilgi ve tecrübeleri, İslâm'ı anlama ve yorumlamalarında da etkili olmuştur. Eski geleneklerine ait bu kabuller,

zamanla İslâm'ın vazgeçilmez unsuru hâline gelmiş, adeta kökleşmiştir. Ayrıca kaynaklarda İsrailiyyat olarak yer alan, İslâm'a zarar vermek amacıyla İslâm düşmanları tarafından İslâm'ın içine sokulan ve sonraki süreçte İslâm'danmış gibi kabul edilen unsurlar da olmuştur.

Anadolu'da yaşayan hurafelerin kaynaklarını anlamak için Türk tarihine özellikle bakmak gerekecektir. Çünkü Türkler, tarih boyunca çok yer değiştiren ve bu yüzden de pek çok din ve kültürle karşılaşan bir millet olmuştur. Türkler, İslâm dinine girmeden önce, Şamanizm, Zerdüştlük, Budizm, Manihaizm, Hristiyanlık ve Musevîlik gibi dinleri kabul edip bunların kültür çevrelerine dâhil olmuş veya uzun yıllar bunlarla iç içe yaşamışlardır. Bu değişimler, aynı zaman ve mekânda, bütün Türk topluluklarını kapsayacak bir biçimde vuku bulmamış, farklı zaman ve zeminlerde meydana gelmiştir. Dolayısıyla her din ve kültür değişikliği sırasında, eskinin izleri ve kalıntıları bir sonrakinin içinde, onun kalıplarına uyarak belli ölçüde yaşamaya devam etmiştir. İşte çok uzun bir geçmişin kalıntısı olan bu etkiler, İslâm'ı kabul eden çeşitli Türk toplulukları arasında da onların sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeleriyle orantılı olarak sürüp gitmiş ve İslâmî kalıplar içinde yeniden yaşama imkânı bulmuştur.

Eski din ve kültürlerden gelen hurafelere örnek olarak şunlar sayılabilir:

- Keldanîler zamanında çok etkili olan yıldızların vaziyet ve hareketlerinden hükümler çıkarma âdeti, üzerinden uzun tarihî süreç geçmesine rağmen halen varlığını sürdürmektedir.

- Eski Araplarda da kahinler yerine Arrâflar (falcılar) bulunurdu.

- Fenikelilerden türbelerde kandil yakmak âdeti intikal etmiştir. Çünkü Fenikeliler Sur şehrinin hamisi ve ilâhı kabul ettikleri Melkâres'in heykeli önünde sürekli kandil yakarlardı.

- Mısır, Bâbil ve Asurlulardan "sihir ve reml, bakla dökmek, fala bakmak..." gibi hurafeler geçmiştir.

- Süryaniler, güvercinlere kutsal hayvan nazarıyla bakarlardı. Bu inanç aynen Müslümanlara da geçmiştir.

- İran efsanelerinden Mahud "Kaf Dağı" hurafesi geçmiştir. Eski İranlılar "Kaf" isminde kutsal bir dağ ile onun üzerinde "Anka" adında bir kuşun varlığına inanırlardı. Bu kuşa ait efsaneler Osmanlı edebiyatına da girmiştir.

- Öteden beriden mana çıkarmak, bazı nesnelerde uğur ve uğursuzluk olduğuna inanma âdeti de Romalılarla putperest Arapların mi-

raslarındandır. Romalılar kuşların uçuşundan, ötüşünden birtakım hükümler çıkarırlardı. Bu âdet aynen Araplarda da görülmektedir. Baykuş, Romalılar tarafından uğursuz kabul olunurdu. Bir Romalı, baykuşun ötmesini bir felâket başlangıcı olarak telâkki ederdi.

- Câhiliye devri Arapları, uğur, uğursuzluğa ve cinlerle ilgili çeşitli hurafelere inanıyorlardı. Cinlerin çeşitli hayvanların şekline bürünerek insanlara görünmesine inanmak, kuşların uğursuz addedilmesi bunlardan bazılarıdır.

- Hristiyanlıktan kalan türbeleri kutsallaştırma, Şamanizm'den kalan su kültü, Yahudilikten kalan tılsım bunlardan birkaç örnektir. (Bk. M. Şemsettin, *Hurafattan Hakikata, İstanbul 1332, s. 298-300*)

2. Cehalet

Yüce dinimiz İslâm, insanlığın kıyamete kadar karşılaşacağı problemleri çözebilecek gerekli temel esasları ortaya koymuştur. Buna rağmen zaman zaman İslâm'ın temel esaslarına aykırı birtakım davranışların dinî bir esas olarak algılanıp ibadet gibi yaşatılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Tespit edilen hurafeler incelendiğinde İslâm'ın tevhid, ibadet gibi temel anlayışları konusunda ciddi bilgi eksikliklerinin varlığı görülmektedir. Özellikle türbelere çaput bağlama, sihir ve büyüden medet umma, gizli güçleri olduğuna inanılan şahıs ve mekânların varlığını kabul gibi anlayışlarda bu durum kendini göstermektedir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), mezarlıkların ziyaret edilmesini, dünya hayatının fani olup ebedi âlem olan ahiret için iyi hazırlıkların yapılmasının anlaşılması ve ölüm gerçeğinden ibret alınması için tavsiye etmiştir. Bu anlamda

toplumun önde gelen kişilerinin mezarlarının da ziyaret edilerek hayırla yâd edilip, onlar için dualar edilmesi de güzel, hayırlı bir amel olarak değerlendirilmelidir. Ancak kabir ve türbe ziyaretlerine, onlardan yardım dilenmek, onlardan bir şeyler beklemek, çaput bağlayarak

isteklerde bulunmak, dualarının kabulü için yardım ummak gibi anlamların yüklenmesi, İslâm'ın tevhid ve ibadet anlayışına uymayan bir durumdur. Çünkü İslâm inancına göre sadece Yüce Allah'tan yardım dlenir, O'na boyun eğilir ve O'na ibadet edilir. O'na ulaşmak veya O'na yaklaşmak için araya aracı ve şefaatçi konulamaz.

Bilgi noksanlığının ve cehaletin sebebi olarak günümüzde yaşayan daha birçok hurafe vardır.

Işıklı ortamların az olduğu zamanda kesilen tırnağın kaybolması ve çocuklar tarafından yutulması, yiyecek-içecek gibi şeylere karışmasının önlenmesi gibi anlamlı gerekçelerle akşamları tırnak kesmenin iyi karşılanmaması, yerini tamamen dinî içerikli etmenlere bırakmış ve gece tırnak kesenin başına kötü şeyler geleceği, günah olduğu ifade edilmeye başlanmıştır. Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

3. Eşyanın Tabiatının ve Bazı Tabiat Olaylarının Mahiyetinin Bilinmemesi

İnsan bir sıkıntıya düştüğünde, ya da bir dertle muzdarip olduğunda, bundan kurtulmak için her çareye başvurur. Hatta çare olur inancıyla icra ettiği şeyler, eski pagan, ilkel inanç ve kültürlerden arta kalan tortular bile olsa... Bu

özellik de, insanların çeşitli hurafeleri benimsemesine sebep olur. Nitekim nazar değmesinden korkarak nazar boncuğu takmak, muska taşımak, bazı sayıları uğursuz saymak bu tür örneklerdendir.

Benzer bir şekilde, tabiat olaylarının nedenleri veya eşyaların tabiatındaki özellikler bilinmediği için tabiat olayları veya eşyaya insanlar tarafından farklı anlamlar yüklenilmiş ve bazı tepkiler geliştirilmiştir. Hayvanların çıkardığı seslerin olumsuzluklara işaret etmesi, ay ve güneş tutulmasının kötülöklere ve gazaba yorumlanması ve bir an önce bu durumun değışmesi için silahla atış yapılması, tenekelere vurularak gürültü çıkarılması bu neviden kabullerdir. Bu şekildeki kabul ve inanışlar, hurafelere önemli derecede kaynaklık etmektedir. (Bk. N. Sunay, "Halkın Hurafelere İlgisinin Sebebi", *Diyanet Aylık Dergi*, Mart, 1996)

4. Mevzu Hadisler

Hız. Peygamber (s.a.s)'in hadisi olmadığı hâlde kasıtlı olarak onun hadisi imiş gibi anlatılan, hadis literatüründe mevzu denilen hadislerin bir kısmı, Müslömanları dine, ibadete teşvik gayesiyle; bir kısmı da İslâm'a batıl inançlar sokup insanların kafalarını karıştırmak için uydurulmuşlardır. Ancak hadis tenkitçilerinin

büyük gayretlerine rağmen bazen İsrailiyyat, bazen hikmetli sözlerle, bazen eskilerin meşhur ve güzel meselleriyle gelişen mevzu hadisler, gerek dinin bünyesinde ve gerekse Müslümanların üzerinde yıkıcı tesirler icra etmiştir.

Hadis âlimleri tarafından mevzu hadisler ve özellikleriyle ilgili müstakil eserler yazılmıştır. Ancak dinî eğitim ve öğretim faaliyetlerinde, hadis kullanımında yeterli itinanın gösterilmemesi, kullanılan bilgilerin etkisinin artırılması düşüncesiyle kaynaklardan tenkidi yapılmamış bazı bilgilerin hadis gibi ifadelendirilmesi pek çok yanlış anlayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Bk. Y. Kandemir, *Mevzu Hadisler*, DiB Yayınları, Ankara 1980, s. 193-198)

5. Psikolojik Sebepler

Başa gelen dertten ve sıkıntıdan bir an önce kurtulma, özlenen bir dileğin gerçekleşmesini isteme gibi psikolojik sebepler de hurafele- re kaynaklık etmekte ve hurafelerin yaygınlaşmasına sebep olabilmektedir. İnsanların, bazen inanmasalar bile, birtakım hurafelere inanıyor görünmeleri, onları psikolojik olarak rahatlatmaktadır. “Fala inanma ama falsız da kalma” gibi ön kabullerin bu bağlamda etkili olduğundan söz edilebilir. (Sunay, a.g.e., s. 63)

6. Batıl İnanç ve Hurafeleri Konu Edinen Yayınlar

Bilhassa günlük gazete, haftalık veya aylık olarak yayınlanan aktüel dergilerde mevcut olan fal köşeleri, televizyonda sunulan medyumların programları, batıl inanç ve hurafelerin devamına vesile olmaktadır. Bu şekilde yazılı ve görsel medyada hurafelerin bir anlamda reklâmı yapılmış olmaktadır. (Bk. V. Çakı, "Televizyon ve Basın Batıl İnançları Körüklüyor", *Diyanet Aylık Dergi*, Temmuz, 1992)

7. Cin, Peri ve Dev İnancı

Hemen bütün dinlerde görülen cin, peri telakkisi, günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. Bilhassa cin, peri ve dev; masal, hikâye, efsane gibi rivayetlerde sıklıkla anlatılmaktadır.

İlkel insanın düşüncesine göre, her yer iyi veya kötü huylu ruhlarla doludur. Ormanlar, pınarlar, vadiler, cinlerin ikametgâhıdır. Bu ruh ve cinlerin zararından korunmak, onlardan faydalanmak için birtakım davranışlar, ritüeller geliştirilmiş, onların şerrinden korunmak için tılsımlar takılmıştır. Bugün bazı ağaçları mübarek kabul etme gibi inançlar cin ve peri inancıyla temellendirilebilir. Bu tür anlayışların yaygınlaşmasında, özellikle çocukları korkutmak, bazı hareketleri kontrol etmek ve yaptırım gücünü artırmak için kullanımlar etkili olmaktadır. Ateşe su dökülürse cin çarpar, yiyeceklerin ağzı kapatılmadığında gece onlardan cinlerin yediği gibi kabuller bu türdendir.

Kur'an'da cinler âleminin varlığından haber verilmekle birlikte onların mahiyeti, faaliyetleri ve insanlarla ilişkileri konusunda ayrıntılı bilgi yer almamıştır. Buna rağmen halk arasında cinlerin özellikle kadınları etkilediği, insanları çarptığı ve ruh hastalıklarına sebebiyet verdiği inancı yaygındır. Cinlerin tasallutundan kurtul-

mak için cincilere başvurup muska yazdırmanın ve bunu taşımanın gerektiğini kabul etmek de bu inancın bir devamıdır.

8. Taassup ve Taklit

Taassup ve taklit sonucu geçmiş kutsanır ken atalardan günümüze aktarılan gelenek ve görenekler mutlak doğru kabul edilip sürdürülmektedir. Bu şekilde geçmişin batıl anlayışları bu gün de devam etmektedir. Bunun örnekleri Kur'an'da ibret olarak insanlara pek çok yerde sunulmaktadır:

Mekkeli müşrikler; “Çirkin bir iş işledikleri vakit, “Biz atalarımızı bunun üzerinde bulduk, Allah da bize bunu emretti” derler. De ki: “Şüphesiz, Allah çirkin işleri emretmez. Siz bilmediğiniz şeyleri Allah’ın üzerine mi atıyorsunuz?” (A’râf, 7/28)

İbrahim Peygamber; “Babasına ve kavmine; “Ne bu tapınıp durduğunuz heykeller?” demişti.

Onlar, babalarımızı bunlara ibadet ediyor bulduk, (Enbiya, 21/52-53) (bu yüzden) putlara tapıyoruz ve onlara tapmağa devam edeceğiz (Şu'arâ, 26/71- 72) dediler. İbrahim; "Onlara yalvardığınızda sizi işitiyorlar mı?" dedi. "Hayır, ama biz babalarımızı böyle yaparken bulduk" dediler. (Şu'arâ, 26/74) İbrahim de onlara; "Siz de, atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz, (Enbiya, 21/54) dedi.

Kendilerine; "Allah'ın indirdiğine uyun", denildiği zaman; "Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız." derler. Şeytan kendilerini cehennem azabına çağırıyor olsa da mı? (Lokman, 31/21)

Hayır! Onlar sadece, "Şüphesiz biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk ve biz onların izlerinden gitmekteyiz." dediler. (Zuhruf, 43/22) İşte böyle, biz senden önce hiçbir memlekete bir uyarıcı göndermedik ki, oranın şımarık zenginleri; "Şüphe yok ki biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de elbette onların izlerinden gitmekteyiz", demiş olmasınlar." (Zuhruf, 43/23)

"Gönderilen uyarıcı; 'Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı?' dedi. Onlar; 'Biz kesinlikle sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz", dediler.' (Zuhruf, 43/24; bk. 43-44; 69-72)

Yukarıda verilen ayetler, insanların batıl inanış ve hurafelere sahip oluşlarının, atalarını bilinçsizce taklit etmelerinin bir sonucu olduğunu ifade etmektedir.

Taklitçilikte insanların atalarının etkisi kadar gelişmiş toplumların ve baskın kültürlerin etkisi de vardır. Buna örnek olarak Kur'an ve Sünnet ile örtüşmediği hâlde dövme yaptırma, müstehcenlik, teşhircilik, burçların insan karakterine etkili olduğu inancı, medyumların gayb âlemi ve gelecek ile ilgili verdiği bilgilere inanma ve benzeri hurafeler verilebilir.

9. Kadınlar Hakkındaki Yanlış Anlayış ve Uygulamalar

Kadınlar eski çağlarda tüm toplumlarda ikinci sınıf olarak görülmüştür. Erkeklerle verilen haklar kadınlara verilmemiş, kadınlar bazen insan olarak bile görülmemişlerdir. Örneğin, eski Yunan'da kadın en çok ikinci sınıf yurttaş konumuna yükselebilirdi. Eski Roma'da kadın babasından kocasına aktarılan bir maldı. Araplarda da kız çocuğu utanç kabul edilir, diri diri toprağa gömülürdü. Kitab-ı Mukaddes'te ise kadın mutlak günahkâr olarak görülmekte, kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratılmış olduğu kabul edilmekte (*Bk. Tekvin, 2/21-25*) ve kadın âdeta kötülüğü, şeytana uymayı ve

ayartıcılığı temsil etmektedir. Dolayısıyla Orta Çağ'da ruhu olup olmadığı tartışılan kadın hakkında gerçek dışı pek çok hurafe üretilmiş, kadınlar da eğitim eksikliğinin verdiği cesaretle, falcılık, kâhinlik, büyücülük gibi mesleklere yönelmiş ve o alanlarda ün yapmışlardır.

Hurafelere kaynaklık eden kadınlarla ilgili geçmişteki bu olumsuz durumun büyük oranda aşılması olmakla birlikte tam olarak ortadan kalktığını söylemek zor görünmektedir.

10. Maneviyat Zayıflığı ve Kolaycılık

Çeşitli toplumsal bunalımların yaşandığı dönemlerde fal, büyü gibi inanışların yaygınlık kazandığı bir vakıadır. Çünkü karşılaşılan sıkıntı ve problemlerin üstesinden gelebilecek maneviyat zayıflığı, inanç, bilgi ve güçlü irade yoksunluğu kişiyi türbe, yatır gibi yerlerden medet ummaya yöneltmektedir. Örneğin sınıf

geçmek isteyen öğrenci, gereği gibi çalışıp gayret edip ve Yüce Allah'ın yardımına güvenmek yerine, bir yatırım mezar taşına mum yakıp, dilek tutmayı daha kolaycı bir yol olarak algılamaktadır.

Bu tür tutum ve davranışların, ciddi derecede hurafelerin oluşmasına katkı sağladığı görülmektedir. (Bk. F. Yılmaz, "Kadınlar Arasındaki Hurafeler ve İslâm'ın Hurafelere Bakışı", *Diyanet İlmi Dergi*, sayı 42, s. 21-40)

II. 21. Yüzyıl'da Ülkemizde Hurafelerin Yaygın Olduğu Alanlar

2000 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından il müftülükleri aracılığıyla ülkemizde yaygın olan hurafelerin tespitine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda elde edilen verilerden birbirinden farklı pek çok hurafenin varlığı tespit edilmiştir. (Bk. K. Koçoğlu, "21. yüzyılın Türkiye'sinde Hurafeler", *Diyanet Aylık Dergi*, Haziran 2006, s. 5-8.)

Bunları şu başlıklar altında ele almak mümkündür:

Aile, uğur ve uğursuzluğa inanmak, cenaze, şifa, türbe-yatır, hıdrellez, baht açılması, namaz, nazar, dua, adak-kurban, misafir, bayram, sihir-büyü-fal, muska, ay ve güneş tutulması.

1. Aile

Ülkemizde üretilen hurafeler içerisinde aile konusu birinci sırada yer almaktadır. Bu ana başlık içerisinde çocuk, damat-gelin, evlilik, kadın, karı-koca, nikâh ve sünnet alt başlıkları yer almaktadır. En yaygın olanlarını şöyle özetlemek mümkündür:

Aile konusunda en yaygın hurafeler çocuklarla ilgilidir. Sünnet olan çocuğun acısının azalacağına inanılarak sünnet olma anında, annesi ve diğer hanımlar tarafından oklava çevirmek, yeni doğan çocuğun dindar olması için göbeği kesilerek cami avlusuna bırakmak, konuşmayan çocukların konuşabilmesi için cuma namazından sonra müezzin tarafından cami anahtarını çocuğun ağzına sokup çıkarmak, yürüyemeyen çocukların ayaklarına ip bağlayarak cuma namazından ilk çıkan kişiye ipi kestirmek, kırkı çıkmamış bir bebeğin tırnakları kesilirse o çocuğun hırsız olacağına inanmak, küçük çocukların üzerinden atlanıldığında boylarının kısa olacağına inanmak, çocuğu olmayanlara çocukları olması için deve dili veya etini yedirmek, çocuk doğan eve kırk gün süre ile et alınmaması gerektiğine inanmak, yeni doğan çocuğun kırkı çıkmadan evden çıkarılmaması gerektiğine inanmak, boyu ölçülen çocuğun cüce kalacağına inanmak.

Yaygın hurafelerden biri de gelin ile ilgilidir. Yeni gelinin kucağına erkek çocuk verilince çocuğunun erkek olacağına inanmak, loğusa kadının herhangi bir şeyden zarar görmemesi inancıyla, bulunduğu yere süpürge, soğan, sarımsak asmak, yastığının altına iğne, bıçak gibi şeyler koymak; loğusa kadını ve çocuğunu kırkı çıkmadan dışarı çıkarıldığı takdirde, üzerine al ve ağırlık bineceğine inanmak, kırkı çıkana kadar yalnız bırakmamak; loğusa iki kadının çocukları hasta olur inancıyla birbirlerinin evlerine gitmemeleri gerektiğine inanmak, hamile kadınların saçlarını kesmemeleri gerektiğine inanmak en yaygın olanlarındandır.

Bu konudaki diğer hurafeler şunlardan oluşmaktadır:

Gelin evden çıkarken veya kocasının evine girerken ya da gelin arabası arkasından bir cam malzeme kırmak; nikâh kıyılırken bıçak, kemer ve düğmeleri açık tutmak ve elleri kenetlememek; nikâh esnasında gelin ve damadın birbirlerinin ayağına basması hâlinde, önce basanın sözünün geçeceğine inanmak; gelinin ağzına bal çalınmasının, kapı eşiğine çivi çakılmasının, yağ sürülmesinin, gelinin kaynanasının ayakları arasından geçmesinin kaynana-gelin ilişkilerini düzeltereğine inanmak; gelin gelince, gelin ve damadın üzerine para, üzüm, şeker ve leblebi gibi şeyler atıp, kapıda küp kırmak; evlenmeyen genç kızların kısmetinin açılması için müezzine minareden para attırmak, mendil veya eşarp sallatmak.

2. Uğur - Uğursuzluk

Bir şeylerin uğur/uğursuzluğuna inanmakla ilgili hurafeler de oldukça yaygındır. Bu türün içerisinde; aylar, geceler, hayvanlar, sayılar ve tırnak kesmekle ilgili hurafeler yer almaktadır.

a. Hayvanlar

Baykuş ötmesi, kara kedinin insanın önünden geçmesi, horozun vakitsiz ötmesi, insanların ve araçların önünden tavşanın geçmesi uğursuz kabul edilmiş, karganın ötüşü ise o

bölgeye gelecek bir belânın işareti olduğuna yorumlmuştur.

b. Günler ve Geceler

İki bayram arasında nikâh ve düğün yapmak, duaların kabulü için mübarek gecelerde ziyaretgâhlarda mum yakmak, gece vakti tırnak kesmek, cuma ve arefe günlerinde çamaşır yıkamak, dikiş dikmek ve temizlik yapmak; akşam sakız çiğnemeyi ölü eti çiğnemek gibi kabul etmek, gece aynaya bakmak; salı ve çarşamba günleri yola çıkmak, gece ev süpür-

menin fakirlik getireceğine inanmak; salı günü temizlik yapmak, çamaşır yıkamak, dikiş dikmek ve nikâh kıymak, gece dışarıya sıcak su dökmek uğursuzluk getirecek şeyler olarak kabul edilmiştir.

c. Diğer Uğurlu / Uğursuz Sayılan Şeyler

Bunlar, elden ele sabun, makas, bıçak iğne ve soğan vermenin uğursuzluğuna inanmak; kişinin üzerinde dikiş veya düğme dikilmesi hâlinde, ağza çöp alınmasının gerektiğine, aksi takdirde aklının da dikileceğine inanmak; sol gözün seğirmesini kötüye yormak; kapı eşiğinde oturan kimsenin iftiraya uğrayacağına, borcu artacağına ve fakir olacağına inanmak; sağ elinin içi kaşındığında para geleceğine, sol elinin içi kaşındığında da para çıkacağına, ayak altı kaşındığında da yola çıkılacağına inanmak; sağ gözün seğirmesini hayra yormak, ezan okunurken köpeklerin ulumasını kötüye yormak, ceviz diken kimsenin ömrünün kısa olacağına inanmak; cam ve porselen gibi eşyanın aniden düşüp kırılmasını, bir belânın defedileceğine işaret saymak; merdiven altından geçmeyi uğursuz saymak; şiddetli dolu ve yağmur yağdığı zaman, yağmur ve dolunun durması için dışarıya bir demir parçası atmak; sağ kulağın çınlamasının hayırlı biri tarafından anıldığına,

sol kulağın çınlamasının ise hayırsız bir tarafından anıldığına inanmak şeklinde özetlenebilir.

3. Cenaze

Cenaze ile ilgili belli başlı hurafeler şunlardır:

Cenazenin yedinci, kırkinci, elli ikinci gecesi ile ölüm yıl dönümünde hatim ve mevlit okumak, okutmanın gerekliliğine inanmak, defin esnasında kürek yere konulmadan alınırsa, alanın öleceğine inanmak, cenaze olduğunda dolu olan su kapları boşaltılarak, cenaze kaldırıldıktan sonra onları tekrar doldurmak, ölen kişinin ruhu gelir diye cenaze evini sürekli ışıklandırmak, cenazeyi götürürken alkışla uğurlamak, arkasından yüksek sesle zikir yapmak, slogan atmak ve üzerine çiçek serpmek, cenaze için üçüncü gününde helva ve yemek yapıp dağıtmak, kefen arasına dua, ayet, vasiyetname, iman kâğıdı yazıp koymak, cenaze sahiplerinin bir hafta ya da bir ay süreyle saç sakal tıraşı olmamaları gerektiğine inanmak, ölen kimse için arefe günü kurban kesmek, ıskat ve devir yapılmadan cenazeyi kaldırmamak, cenazelerde mutlaka salâ vermek ve ölenin adını minare hoparlöründen ilân edilmesi gerektiğine inanmak, ölen kimsenin içmesi için

mezarın üzerine su testisi koymak, baykuş ötmesi hâlinde orada cenaze olacağına inanmak, mezarlıkta helva, para, şeker dağıtmak, cenaze evinde birinci gün yemek pişirip yedirmek, cenaze mezara konulduktan sonra veya mezar kazılırken kemik çıkması hâlinde içine bozuk para koymak, cenaze evinde pişen yemeklere “Azrail kılıcını batırmış” olduğu inancıyla orada yemek pişirmemek ve pişirilen yemeklerin dökülmesi gerektiğine inanmak, gökten yıldız kaydığında bir kişinin öleceğine inanmak, mezarı veya mezarlığı el işaretiyle göstermenin kötü sonuç getireceği, eğer gösterilmiş ise o parmağın ısırılması gerektiğine inanmak.

4. Şifa

Şifa ile ilgili en yaygın hurafeler de şunlardır:

Hastanın başı üzerinde tuz gezdirmek, köz söndürmek, kurşun döktürmek ve kurşunun aldığı şekle göre hüküm vermek, türbelerden getirilen topraktan hastalara yedirmek veya suya karıştırılarak içirmek, başı ağrıyan kimsenin evinden getirdiği süpürgeyle camiyi süpürmesi hâlinde baş ağrısının geçeceğine inanmak.

5. Türbe - Yatır

Dileğin kabulü için ağaçlara bez-çaput bağlamak, türbelere adakta bulunmak, türbe ziyaretlerinden şifa beklemek, dilek taşlarına taş yapıştırmak ve taşların yapışması hâlinde dileklerinin yerine geleceğine, yapışmaması hâlinde dileklerinin yerine gelmeyeceğine inanmak, türbelerde kurban veya horoz adayıp kesmek,

türbe çevresinde bulunan mermerlere madenî para yapıştırmaya çalışmak, yapıştığı takdirde dileğinin yerine geleceğine inanmak; bereket için türbelere para atmak, çocuğu olmayanları şeyhe ve türbeye götürmek ve muska yazdırmak en yaygın olan hurafelerdir.

6. Hıdrellez

Hıdrellez günü sahile gidilerek kuma veya toprağa ev, araba veya kadın resimleri çizilerek böylece çizilen bu resimler sayesinde ileride onlara sahip olunacağına inanmak, hıdrellez günü kadınların iş yapmasını kötüye yorumla-

mak, hıdrellez günü yeşil ot koparmanın uğrusuzluk getireceğine, bundan dolayı tarlada çalışmanın uygun olmayacağına inanmak.

7. Baht Açılması

Cuma namazından ilk çıkan kimsenin, asma kilidi anahtarla açması hâlinde, kız ve erkeklerin kısmetlerinin açılmasına vesile olacağına inanmak, cuma salâsı okunurken bekâr kızların bahtları açılması için kilit açtırmak, bahtın açılması için ezan okuyana mendil veya eşarp sallatmak.

8. Namaz

Camiye girerken cami duvarını öpmek, açık kalan seccadenin üzerinde şeytanın namaz kılacığına inanmak.

9. Nazar

Nazar konusunda birtakım hurafeler oluşmuştur. Bunlar; nazar değmemesi için hayvan başı-boynuzu, kaplumbağa kabuğu, karaçalı diken, at nalı, çocuk ayakkabısı, sarımsak, üzerlik ve nazar boncuğu takmak, nazara karşı nazar boncuğu takmak, kurşun döktürmek, bağ ve bahçelere kuru hayvan kafası tak-

manın ziraatı nazardan koruyacağına inanmak, iğde ağacının nazara karşı koruyucu olduğuna inanmak, ağaçları ve seraları nazardan korumak için görünür bir tarafına zakkum dalı veya hayvan kemiği takmak, gök renginde gözü olanlarla göz göze gelindiğinde nazar değeceğine inanmak şeklinde özetlenebilir.

10. Adak-Kurban

Tekke ve türbelerde kurban kesmek, tekke ve türbelerden şifa beklemek, medet ummak, orada yatmak, mum yakmak, helva dağıtmak, el yüz sürmek, bez bağlamak, dilekte bulunmak ve etrafında dönmek; araba alındığında, çocuk doğduğunda kesilen kurbanın kanını arabanın bir yerine veya çocuğun alnına sürmek gibi hurafeler, adak ve kurban ile ilgili hurafeler olarak dikkati çekmektedir.

11. Misafir

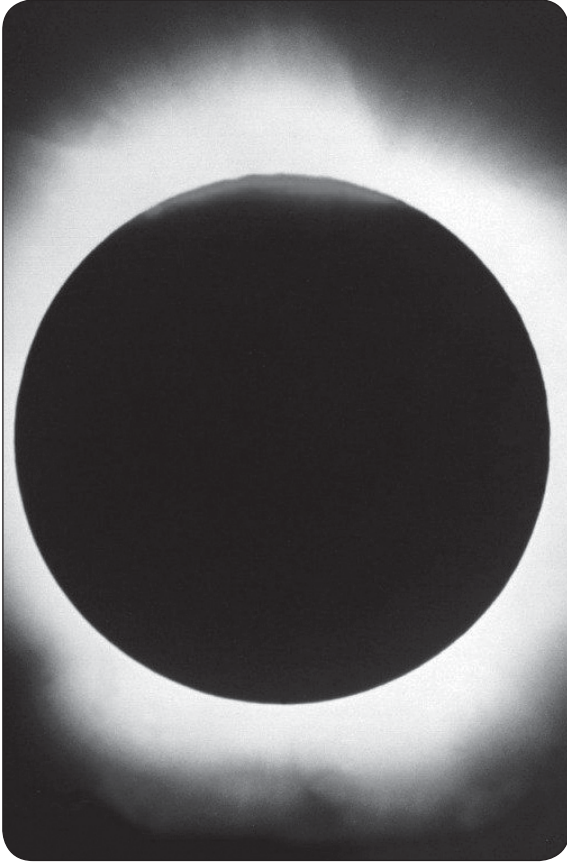
Misafirin, askere gidenin veya yola çıkanın arkasından su dökmek de hurafeler arasında yer almaktadır.

12. Sihir - Büyü - Fal - Muska

Sevgi, nefret, hastalık ve benzeri ihtiyaçlar için falcılara, büyücülere gitmek ve yıldıznameye baktırmak, kahve falına bakmak, çalınan veya kaybolan malın bulunması için üfürükçülere veya kâhinlerin kehanetlerine başvurmak, kaybolan bir hayvan için kurt ağzı bağlatmak gibi hurafeler bu konuyu örneklemektedir.

13. Ay ve Güneş Tutulması

Ay ve güneş tutulmasında silah atmak, te-neke çalmak, ay ve güneş tutulmasını kötüye yorumlamak yaygın bir hurafedir.

Değerlendirme:

Eldeki veriler Türkiye geneli için yapılmış çok derinlemesine olmayan bir çalışmadan ibarettir. Daha bölgesel düzeylerde ve derinlemesine yapılacak çalışmalarda sayının ve çeşidin artacağı muhakkaktır. Ancak elimizdeki veriler genelleme yapmak ve bu konuda fikir yürütmek için yeterlidir.

Tespit edilen hurafeler hayatın her alanını yansıtacak bir yaygınlığa ve çeşitliliğe sahiptir. Bunların tespiti hem problemin büyüklüğünü, hem de çözüm noktalarını göstermesi açısından önem arz etmektedir.

III. İSLÂM'IN HURAFELERE BAKIŞI

1- Kur'an-ı Kerim'in Hurafeleri Reddi

Kur'an-ı Kerim'de "hurafe" kelimesi yer almamaktadır. Onunla anlam yakınlığı bulunan "üsture (uydurulmuş söz)" kelimesinin çoğulu "esâtir" dokuz ayette geçmektedir. Ayrıca "ihtilak (yalan uydurmak)" (Sâd, 38/7) ve "tekavvül" kelimesi ile (uydurulmuş söz) (Tur, 52/33; Hâkka, 69/44), "huluku'l-evvelin (önceki milletlerin geleneği)" (Şu'ara, 26/137) tamlaması da hurafeye yakın manalar taşımaktadır. Bunlar Kur'an-ı Kerim'e, Hz. Muhammed'in

uydurduğu bir kitap, “eskilerin efsaneleri”, öncekilerden gelen şeyler nazarıyla bakan, Sevgili Peygamberimizi de yalancılıkla itham eden müşriklerin iddialarıdır. Nitekim onlar iddialarını ispat edememişler, Kur'an'ın Allah katından gelen ilahî bir kitap olduğunun delili olmak üzere gökten taş yağdırılmasını ve azaba uğratılmasını teklif etmişlerdir (Enfal, 8/31-33). Böylece tartışma kurallarına ve dolayısıyla mantık kurallarına uymayan bir tutum sergilemişlerdir. İddia sahipleri, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğuna inanmamakta direnmişlerdir. Onların iddialarını kesin bir dille reddeden Kur'an-ı Kerim, “Eskilerin masalları” diye iftira edenlerin daha önce uğradıkları kötü akıbeti dikkat çekmiş, ibret almaları için onları yine uyarmış, (Neml, 26/ 65-69) ancak her türlü mucizeyi görseler bile inanmayacak olanların pişman olacaklarını, ancak pişmanlıklarının da bir fayda vermeyeceğini bildirmiştir. (Bk., En'am, 5/25-30; Nahl, 16/24-27; Ahkaf, 46/17-18; Kalem, 68/15; Mutaaffifin 83/131)

Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerinde hurafe olarak nitelendirdiğimiz fal, put vb. gibi kavramlar kesinlikle haram kılınmış ve şöyle buyrulmuştur:

“Ölmüş hayvan, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, (henüz canı

çıkmamış iken) kestikleriniz hariç; boğulmuş, darbe sonucu ölmüş, yüksekten düşerek ölmüş, boynuzlanarak ölmüş ve yırtıcı hayvan tarafından parçalanmış hayvanlar ile dikili

taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar, bir de fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. İşte bütün bunlar fısık (Allah'a itaatten kopmak) tır.” (Maide, 5/3)

İslâm öncesi Arapların batıl inanç ve âdetlerinden biri de bazı sebep ve bahanelerle birtakım hayvanları putlara kurban etmeleri, onları putlar adına serbest bırakmaları idi. Bu cümleden olarak beş kere doğuran ve beşinci yavrusu dişi olan deveye “bahira” denir, kulağı çentilir, sağılmaz, sütü putlara bırakılırdı. Put adına serbest bırakılan ve sütünden yalnızca misafirlerin faydalandığı develere “saibe” denirdi. Biri erkek, diğeri dişi olmak üzere ikiz doğuran koyun ve deveye “vasîle” derler, erkek yavruyu, puta kurban ederlerdi. On nesli dölleyen erkek deveye “ham” denir, o da serbest bırakılırdı. Bütün bunları yasaklayan ayette, *“Allah ne “Bahîre” ne “Sâibe”, ne “Vasîle” ne de “Hâm” diye bir şey meşru kılmamıştır. Fakat, inkâr edenler Allah’a karşı yalan uyduruyorlar. Zaten çoklarının aklı da ermez.”* buyrulmaktadır. (Bk. Maide, 5/103)

Günümüzde bu şekilde bazı yerlerdeki kuşların, bazı sulardaki balıkların kutsal kabul edildiklerini ve yenmediklerini görüyoruz ki bu tutum yanlıştır.

Kur'an'da hurafelerle ilgili ayetlerden bazıları şöyledir:

“Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı iyi ve temiz nimetleri (kendinize) haram etmeyin ve (Allah’ın koyduğu) sınırları aşmayın. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez.” (Maide, 5/ 87)

“Onlar hâlâ cahiliye devrinin hükmünü mü istiyorlar? Kesin olarak inanacak bir toplum için, kimin hükmü Allah’inkinden daha güzeldir?” (Maide, 5/50)

“De ki: ‘Allah’ın, kulları için yarattığı zîneti ve temiz rızkı kim haram kılmış?’ De ki: ‘Bunlar, dünya hayatında mü’minler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür. İşte bilen bir topluluk için âyetleri, ayrı ayrı açıklıyoruz.” (Arâf, 7/32)

Kur’an-ı Kerim’de, insanların sırf ataları yaptı diye haram olan yasaklanmış şeyleri yapmamaları emredilmiştir. Aynı mealdeki birkaç ayetten biri şöyledir:

“Onlara, Allah’ın indirdiğine ve Resûl’e gelin, denildiği vakit, ‘Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter.’ derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?” (Maide, 5/104; Bakara, 2/170)

Günümüzde hurafelerin önemli bir kısmını teşkil eden, gelecekte çeşitli yollarla haber verme Allah tarafından yasaklanmıştır:

“Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi şüphesiz yalnızca Allah katındadır. O, yağmuru indirir, rahimlerdekini bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.” (Lokman, 31/34; Neml, 27/65; A'râf, 7/188, vd.)

Allah ve Resûlü'nün çizdiği yoldan gidilirse, hurafelere düşmek, onlara inanmak mümkün olmaz.

“Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, siddîklarla, şehitlerle ve iyi kimselerle birlikte dirler. Bunlar ne güzel arkadaştır.” (Nisa, 4/69)

2- Hadislerle Hurafelerin Reddi

Hız. Peygamber hurafe türü kabul ve inanışları kesin bir şekilde yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

“Kim iyi bir çığır (sünnet, yol) açar ve kendisinden sonra o çığırda gidilirse, ona kendisinin sevabı verileceği gibi, açtığı çığırda giden kimselerin mükâfatlarından hiçbir şey eksiltmeden o mükâfatların bir katı da o çığır açana verilecektir. Kim bir fena çığır açar ve kendisinden sonra o çığırdan gidilirse, ona

kendisinin günahı yükletileceği gibi açtığı yolda gidenlerin günahlarından hiçbir şey eksiltmeksizin o günahların bir misli de ona yükletilecektir” (Müslim, “İlim”, 15; Tirmizî, “İlim”, 15; Nesâî, “Zekât,” 64).

Peygamberlerin söylediklerinin bizim için önemini Allah (c.c.) şöyle buyurarak anlatıyor:

“...Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin.” (Haşr, 59/7)

Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuşlardır:

“Kim ki bizim dinimizde olmayan bir şeyi sonradan kendi görüşüne göre meydana getirirse, o reddolunmuştur.” (Buharî, “Sulh”, 5; Müslim, “Akdiye”, 17; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 5)

“Ben sizleri, gecesi gündüz gibi apaçık aydınlık olan bir din üzerinde bıraktım. Benden sonra, o yoldan ve dinden sapanlar ancak helak olanlardır.” (İbn-i Mâce, “Mukaddime”, 6)

Peygamberimiz, falcılık ve kâhinlik yapmayı, gaybdan haber almak için bunlara başvurmayı, Allah’a eş koşup Hz. Peygamber’i ve onun getirdiği vahiyleri inkâr anlamına geldiğini belirtmiş ve şöyle buyurmuştur:

“Kim üfleyerek düğüm yaparsa, sihir (büyü) yapmış olur. Her kim sihir yaparsa, Allah’a şirk koşmuş olur. Birtakım şeyler (nazar veya büyü’nün etkisinden korunmak için kurşun vb. şeyler) takan kimse taktığı şeye bırakılır. (Allah’ın himayesinden çıkarılır.) (Nesâî, “Tahrim”, 19)

“.... Gayb habercisi (kâhin, arrâf, falcı vs.) ne gidip, onun dediğini doğrulayan kişi, Muhammed’e gönderilen (Kur’an)i inkâr etmiş olur.” (Tirmizî, “Taharet”, 102)

Sevgili Peygamberimiz, İslâm’da uğursuzluk telakkisinin bulunmadığını, uğursuzluğa inanmanın kişiyi şirke düşürebileceğini ifade etmiş,

kuşun ötmesinin ve uçmasının uğursuzluk sayılamayacağını belirterek ilginç görülen nesne ve olayların hayra yorulmasını tavsiye etmiştir. (Buhârî, “Tıb”, 19; Müslim, “Selam”, 102-109; “Mesacid”, 33) Ayrıca büyü yapmanın, büyüden ve hastalıktan kurtulmak için muska taşımanın tevhit inancını zedeleyeceğini bildirmiştir. (Müsned, I, 381; Ebû Dâvûd, “Tıb”, 17)

IV. HURAFELERLE MÜCADELE

İnsanların İslâm'ın rahmet ve aydınlık ışığıyla karşılaşmasına perde olan hurafelerle mücadele; “dinin coğrafî kirlerden ve tarihî tortulardan arındırılması”, “ilahî dinden beşerî kültür unsurlarının tasfiyesi” gibi ulvî gayeleri olan bir uğraş, hatta vecibedir.

Müslümanlar tarihleri boyunca hurafe ile mücadele etmişler ve hurafelerin en az yaşama alanı bulduğu coğrafya, İslâm medeniyetinin hâkim olduğu yerler olmuştur. Ancak hurafenin geçmişte olduğu gibi gelecekte de tamamen ortadan kalkması pek mümkün gözükmemektedir. Hurafeye rağbet eden topluluklar daima bulunmuş ise de sağlıklı anlayış bunlara her zaman baskın gelmiştir.

Sonuç

Hurafeler, içerisinde yaşadığı toplumun hâkim inanç, kültür ve değerlerinin bir ürünü olarak görülmelidir. Uzun yıllar toplumların kendi özellikleri, hayat şartları ve felsefeleriyle ördükleri geleneklerinin içerisinde varlıklarını sürdürmektedir. Bu bağlamda neyin hurafe, neyin gelenek ve neyin de dinden olduğu gibi ayrımların net olması gerekmektedir. Aksi takdirde kurtulmak istediğimiz şey bizim aslî unsurlarımız olabilmekte ve iyilik mücadelesinde ciddi kayıplarımızın olması mümkün görünmektedir. Bu mücadele, dinle mücadele şeklinde de dönüşmektedir.

Hurafelerin en temel özelliği, çağdaş bilim verileri ve geçerli din tarafından reddedilebilir olmalarıdır. Yani, beş duyu, akl-ı selim, Kur'an ve Sahih Sünnet ile tezat teşkil etmesidir.

Burada iki ana nokta öne çıkmaktadır: Birincisi, hurafelerin çağdaş bilimin verileriyle çatışması, ikincisi ise sahih din anlayışına muhalefet etmesidir.

İslâm, hurafelere zemin hazırlamak değil onlarla mücadele etmek için gönderilmiştir. Bütün hurafe çeşitlerinde bazı nesnelerin ve varlıkların olağanüstü güçlere ve etkilere sahip olduğu inancı bulunmaktadır. Buna karşılık

Allah'ın hem zâtı hem de ilim, irade, kudret gibi sıfatları ve fiilleri bakımından bir, benzersiz ve ortaksız olduğu inancını en kesin iman prensibi olarak ortaya koyan İslâm'ın şirk sayılması gereken bu tür hurafeciliği onaylaması veya buna zemin hazırlaması mümkün değildir. Hurafelerin Kur'an ve Sünnet'e dayalı herhangi bir temelini bulunmadığı, bu iki kaynağın her türlü hurafeyi reddettiği bilinen bir husustur.

Hurafeler, ekonomik, kültürel, sosyal ve özellikle eğitsel alanlardan beslenmektedir. Öncelikle bataklığı kurutacak topyekûn bir mücadelenin başlatılması gerekir. Bu noktada sivil ve resmi kurumların ortak ve paralel hareket ederek mücadele içerisinde gerekli konularını almaları, örgün ve yaygın eğitimin her kademesinde gayret göstermeleri gerekmektedir.

Daha çok inanç boşluğundan kaynaklanan ve insanları Allah'tan başka varlık ve güçleri kutsallaştırmaya götüren hurafeler dinî hayatı zayıflattığı gibi ruh sağlığını da olumsuz yönde etkilemekte, ayrıca insanları bilimsel anlamda geri kalmaya mahkûm etmektedir. Bu itibarla hurafelere karşı bilimsel metot, doğru bilgi ve salim niyetle ifrat ve tefritten uzak, değerlere saygılı bir şekilde toplumun her kademesinde bir mücadele gerçekleşmesi zaruridir.

BUNLARI OKUDUNUZ MU?

SORUNLARIMIZ - SORUMLULUKLARIMIZ SERİSİ

1. *İnsan Hakları* / Dr. Burhan ERKUŞ
2. *Şiddet ve Çocuklarımız* / Elif ARSLAN
3. *Toplum Yetimleri: Sokak Çocukları* / Dr. Havva SULA
4. *Değişen Dünyada Kadın* / Dr. Hafsa FİDAN
5. *Aile Huzuru* / Dr. Zekiye DEMİR
6. *Gençlik Sorunları ve İntihar* / Dr. Şenol KORKUT
7. *Yaşlılara Saygı* / Lamia LEVENT
8. *Toplumsal Emanet: Engelliler* /
Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ
9. *Din, Anarşi ve Terör* / Dr. Yaşar YİĞİT
10. *Çevre Bilinci* / Ayla ABAK
11. *21. Yüzyıl Türkiye'sinde Hurafeler* /
Dr. Kıyasettin KOÇOĞLU
12. *Tüketim Ahlâkı ve İsrâf* / Dr. Muhlis AKAR
13. *İş ve Ticaret Ahlâkı* / Dr. Muhlis AKAR
14. *Sahtecilik* / Dr. Bahattin AKBAŞ
15. *Oynarken Tükenmek: Kumar* / Ayşenur ÇALIKÇI
16. *Madde Bağımlılığı* / Dr. Ömer MENEKŞE

BUNLARI OKUDUNUZ MU?

TÜKETİM AHLAKI ve İSRAF

Dr. Muhlis AKAR

Günümüzde, lüks ve gösterişten kaynaklanan tüketimin, çöp kutularına atılan ekmeklerin, dökülen yemeklerin, sırf modayı takip etme adına sürekli yenilenen elbiselerin, satın alınan araçların, gösterişli olarak yapılan pahalı düğünlerin, kısaca tüketim alanında yapılan aşırı israfın haddi hesabı yoktur. Oysa israf ve gösteriş tüketiminin, kişilerin manevi hayatlarında olduğu kadar maddi hayatları üzerinde de çok yönlü olumsuz etkileri vardır.

İŞ VE TİCARET AHLAKI

Dr. Muhlis AKAR

El emeği ve alın teriyle geçinen her Müslüman; ister tüccar, ister işveren, isterse işçi, memur, sözleşmeli ya da serbest meslek sahibi olsun- iş ve çalışma hayatında dürüst olmalı, ticaretini helalinden yapmalıdır. Bunun için de İslâm'ın, genel ölçülerini belirlediği iş ve ticaret ahlakını öğrenmeli ve hayatına tatbik etmelidir.

SAHTECİLİK

Dr. Bahattin AKBAŞ

Bugün sahteciliğin sınırları iyice genişlemiş durumdadır. Sahteciliğin boyutu ve verdiği zararlar, son zamanlarda bazı sahte ürünlerin kullanımı sonucu ölümlerin ortaya çıkmasıyla daha net anlaşılmıştır. Özünde hakikatin zıddı, orijinal ürünün taklidi ve tüketicinin aldatılmasına yönelik açık bir niyet bulunan sahtecilikle ilgili medyada karşımıza çıkan her haber, ihmal ettiğimiz bazı kavram ve değerleri de gözler önüne sermiştir. Toplum ahlâkı kapsamında dikkate alabileceğimiz bu ihmali 'hakikatten uzaklaşma' olarak nitelendirmek mümkündür.

